

הסיכום והניתוח ממערכי השיעור לפרק שירת ימה"ב

כתב וערך: המורה אלי פררה

התקבצו, כי הזמן תמים / רבי שמואל הנגיד

1. התקבצו, כי הזמן תמים / עתה פקו לילות פקו ימים,
2. וראו פני ארץ אשר לבשה / סוּתִי בְנוֹת מֶלֶךְ מְרַקְמִים,
3. שְׁתוּ דְמֵי עֵנָב עָלַי וְרַד / צִצְיוּ כְּשֵׁנִי אוֹ כְּמוֹ דְמִים,
4. וראו פני עלי אשר צמחו / יחדו מחברים ומתאימים –
5. כפני יפת תאר מבשמים / דבקו אלי פנים מאדמים.

שירו של רבי שמואל הנגיד מתאר את הטבע במצב של **קו התפר** שבין סוף החורף לראשית עונת האביב. זהו אותו קו תפר הדומה, על פי השיר, לקו התפר שבין סיום הלילה לתחילתו של יום. האנאלוגיה היא אם כך שהחורף מדומה ללילה במשמעות פסימית, שלילית כשלהי, ואילו האביב בניגוד לחורף, מדומה ליום, המשרה אווירה אופטימית וחיובית יותר. השיר מסווג אם כן כשיר יין, המזמין את המסובים במסיבת הגן לבוא ולשתות יין. פשוטו כמשמעו. בשירי-יין, כמקובל, ***קונבנציה (*קונבנציה**: מוסכמה בעברית) קבועה ומסודרת בשירת ימה"ב, יופיעו תמיד גורמי טבע, כוס היין ומגישת היין יפת התואר. הפנייה של הדובר אל המסובים אופיינית לרוב שירי היין שעיקרה; הזמנת החברים להתקבץ (להתאסף) ולשתות בחצרו ובגנו של הנדיב. המילה הראשונה בכל אחד מארבעת הבתים הראשונים הן מילות ציווי, מעין ***רטוריקה (*רטוריקה**: אומנות הדיבור, הנאום) ידועה בשירת היין של שירת ימה"ב. מילות ציווי אלה מהוות את השלד הבסיסי של השיר. המילים הן: **התקבצו, וראו, (מופיעה פעמיים!) ושתו**. מבנה ההזמנה במילות של טיעון: התקבצו כי... הטעונונים הנפוצים ביותר לשתיה; פריחתו של הגן באביב והופעתה של עלמת החן – מגישת היין יפת המראה.

בית (טור) 1: התקבצו, כי הזמן תמים / עתה פקו לילות פקו ימים,

הדובר פונה לשומעיו בעיקר, (השירים בימה"ב הוקראו בעיקר בפני קהל) וקורא להם "להתקבץ" במשמעות של "הסכיתו וראו" איך "הזמן תמים", המילה זמן כאן היא במובן של "זמן חיובי" בניגוד למוסכמה (קונבנציה) של שירת ימה"ב, כשאר "הזמן" וכל המילים הנגזרות ממנה (כמו בני הימים; תקופה וכוי) הם במשמעות שלילית של גורל מר, אסון וקץ הימים ואובדנו של האדם, אך בשיר שלפנינו הזמן הוא במשמעות מנוגדת – הוא תמים, שיש בו מן התמימות החיובית, או: תמים – נשלם, הסתיים. זמן הלילה עבר עכשיו ובין לבין כמו קו שעובר בין שני חלקי היממה: **"פקו לילות פקו ימים"** מגיע תורו של היום לזרוח.

בית (טור) 2: וראו פני ארץ אשר לבשה / סוּתִי בְנוֹת מֶלֶךְ מְרַקְמִים,

בפניה לשומעיו מפנה אותם הדובר לראות את האווירה החיובית שמשרה עונת האביב על הארץ, היא כאילו מלובשת בגדי מלך מרוקמים. לאחר שהגשם שירד בחורף, האביב פורח ומצמיח את רקמת הפריחה בשלל צבעים מרהיבים כמו בגדי מלך עשויים רקמה. מלבד האנשה של הארץ הלובשת בגדים מהודרים כשל מלך, יש כאן שבוץ מקראי מספר בראשית פרק מ"ט פסוק י"א: **"כִּבְסֵי בִּינִין לְבָשׂוּ וַיְבָרֵם – עֲנָבִים סוּתֵהּ"** (זאת הברכה שהעניק יעקב אבינו לשבט יהודה) פירושו שלבושו של יהודה יהיה מהודר ויפה כמו כִּבְסֵי את בגדיו בין ענבים שצבעם אדום. זהו מעבר שעושה הדובר אל הטור הבא, שהופך את השיר משיר טבע לשיר יין.

בית (טור) 3: שְׁתוּ דְמִי עֵנָב עָלֵי וָרֵד / צָצְיוּ כְּשָׁנִי אוֹ כְּמוֹ דְמַיִם,

כאמור מהטור הקודם, בטור הזה הדובר "משנה כיוון" משיר טבע לשיר יין ועושה את ההקשר שבין התפעמות ממראה יופי הטבע של צבעי האדמה בשני הטורים הקודמים, אל העונג שבשתיית יין לכבוד "לבושה הרקום" של הארץ. התיאור עובר אל היופי של פרחי הורד וציציו (ניצנים) שצבעם אדום כשני, כצבע היין המענג, וכצבע הדם האדום.

בית (טור) 4: וְרָאוּ פָנַי עָלָיו אֲשֶׁר צָמְחוּ / יַחְדָּו מְחַבְּרִים וּמְתַאֲיָמִים

הנאספים שנקראו לפני השתייה להתבונן בפני הארץ נקראים לאחר השתייה להתבונן בפני הוורד. יש סימטריה בין השותים לבין הוורד. השותים נתקבצו יחד ועלי הוורד צמחו יחד. פניהם האדומים משתייה הם כמו פניו האדומים של הוורד. מחוברים ומתאימים אלו הם שתי מילים צופן של השיר המדגישות את המקבילה וההתאמות המופיעים לאורך השיר. למשל: יום ולילה, "כקו לילות כקו ימים", הקיץ והחורף, השותים והוורד. ההפניה של הדובר אל שומעיו היא להתענג ממראה העיניים לראות את יופי העלים של פרח הורד וניצניו. הם צומחים בזוגות תואמים – "מְחַבְּרִים וּמְתַאֲיָמִים"

בית (טור) 5: כְּפָנַי יִפֹּת תֵּאֵר מְבֹשְׂמִים / דְּבָקוּ אֵלַי פָּנִים מְאֻדָּמִים

עלי כותרת הורד מקבלים בטור הזה תיאור אנושי, והם כנערה יפת תואר מבושמת ומסמיקה, כשכל אחד מהעלים מפנה את פניו אל "אחיו התאום" בפנים אדומות – סמוקות. יש לביטוי השירי הזה קונוטציה מקראית על שני הכרובים (מלאכים) שהיו על ארון הקודש, אשר פניהם זה מול זה. אין זה שיבוץ מהמקרא, אלא הקשר אל הפסוק המקראי המעלה אסוסיאציה של אווירת קדושה למראה המרהיב של עלי כותרת של פרח הוורד, המדומים לשני הכרובים שעל ארון הברית. הרהיט הקדוש ביותר בבית המקדש. כדברי הכתוב בספר שמות פרק כ"ה 20: "וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָזְוִיו אֶל הַכְּפֹרֶת יִהְיוּ פְנֵי הַכְּרוּבִים".

דרכי העיצוב:

- א. תפארת הפתיחה בבית הראשון: מסירת הרעיון ונושא השיר כבר בבית הראשון: ההזמנה לחברים שיבואו לשתות יין בגנו של הדובר (הנדיב) חרוז פנימי בין הדלת והסוגר - **תָּמִים / יָמִים**, וקישוט נאה ע"י צימוד של המילה קו.
- ב. ראשיתו שיר טבע ואמצעיתו הופך לשיר יין ובסופו שילוב של צבע האדם של היין עם תיאור יפי פרח עלי כותרת הוורד בטבע.
- ב. הניגוד המפתיע של שימוש במוסכמה (קונבנציה) הפוכה למילה "זמן"; ממשמעות שלילית ופסימית למשמעות חיובית ואופטימית לאווירת עונת האביב.
- ג. כמו כן הניגוד בין האווירה הקודרת של הלילה, שהוא אנלוגי לעונת החורף, למול האווירה החיובית והמענגת של זריחת היום, שהוא אנלוגי לעונת האביב עם פריחתו המרהיבה.
- ג. האנשה של הארץ הלבושה בגדי מלך כמו האנשה של עלי כותרת הוורד לנערה יפת-מראה.
- ד. השיבוצים מספר בראשית לברכת יעקב את שבט יהודה.
- ה. תפארת הסיום ע"י ה"דבקות" שיש בין פני העלמה יפת התואר לפנייהם של השותים
- ו. הארמז המקראי לקדושת יפי עלי הכותרת ליופיהם של הכרובים על ארון הברית.